

Jakość życia w Europie – rodziny w dobie kryzysu gospodarczego

Streszczenie

Wprowadzenie

Europejskie badanie jakości życia (EQLS) zapewnia wiarygodny obraz warunków życia i sytuacji społecznej Europejczyków przed kryzysem gospodarczym i w trakcie kryzysu gospodarczego. A jak kryzys gospodarczy wpłynął na rodziny z dziećmi? W większości państw w przypadku dzieci ryzyko ubóstwa lub wykluczenia społecznego jest większe niż dla ogółu społeczeństwa, w związku z czym istotne jest, aby zrozumieć wpływ kryzysu na gospodarstwa domowe z dziećmi. W sprawozdaniu przedstawiono zmieniającą się jakość życia różnych rodzajów rodzin z dziećmi w całej UE i porównano ich stopę życiową i sytuację społeczną. Rodziny podzielono na dwie główne grupy:

- rodziny niepełne, pracujące lub niepracujące, mieszkające osobno albo z krewnymi;
- związki posiadające dzieci, zarówno związki, w których dwie osoby pracują zarobkowo, jak i te, w których jedna osoba pracuje zawodowo, podobnie mieszkające jako osobna komórka rodzinna albo z innymi krewnymi.

Różne modele, które mogą wiązać się z różnymi podejściami w zakresie polityki rodzinnej, określono, analizując różnice między czterema grupami państw sklasyfikowanych w skali od prowadzących najbardziej elastyczną politykę rodzinną do państw o najbardziej tradycyjnej polityce.

Kontekst polityki

Kryzys gospodarczy spowodował pogorszenie się warunków życia i pracy w wielu państwach członkowskich oraz wzrost nierówności między państwami i grupami ludzi. Ryzyko ubóstwa i wykluczenia społecznego jest wyższe w przypadku osób, które już teraz wymagają szczególnego traktowania. Ponadto wyraźnie widać rosnącą nierówność między rodzinami. To, czy dziecko żyje w ubóstwie, częściowo zależy od rodzaju rodziny, w której dorasta. W tym kontekście w unijnym pakiecie dotyczącym inwestycji społecznych wzywa się państwa członkowskie do skupienia się na prostych, ukierunkowanych i warunkowych inwestycjach społecznych. Celem sprawozdania jest ułatwienie osobom odpowiedzialnym za wyznaczanie kierunków polityki określenia rodzajów rodzin z dziećmi, których powinny dotyczyć inwestycje społeczne.

Kluczowe ustalenia

Większość samotnych rodziców pracuje, przeważnie w pełnym wymiarze czasu pracy. O ile ogółem w UE-28 odsetek pracujących samotnych rodziców nie uległ znacznej zmianie od 2007 r., to jednak w najbardziej „tradycyjnej” grupie państw nastąpił spadek odsetka pracujących samotnych rodziców. Wiele z takich państw w dużym stopniu zostało dotkniętych kryzysem, co może wyjaśniać wzrost liczby niepracujących samotnych rodziców.

W 2011 r. samotni rodzice mieszkający z krewnymi częściej byli osobami bezrobotnymi niż w roku 2007 r. Tendencja ta może stanowić odzwierciedlenie zmiany strukturalnej w rodzinach – samotni rodzice, którzy stracili pracę, mogą być zmuszeni do wprowadzenia się do swoich rodzin.

Rodzinom w gospodarstwach domowych bez osób pracujących najczęściej trudno jest związać koniec z końcem, a ponadto obecnie częściej doświadczają one trudności ekonomicznych niż w roku 2007. Niepracujący samotni rodzice doświadczają trudności wszędzie, najczęściej jednak w najbardziej tradycyjnych i częściowo tradycyjnych państwach – w drugiej grupie państw odsetek takich osób od roku 2007 r. uległ podwojeniu.

Prawdopodobieństwo doświadczania problemów finansowych jest najmniejsze w przypadku rodzin, w których dwie osoby pracują zarobkowo. W tej grupie nie odnotowano ponadto znacznego pogorszenia sytuacji od czasu kryzysu. W 2011 r. więcej rodzin doświadczało trudności w uregulowaniu opłat za mieszkanie i rachunków za media niż w roku 2007. Ryzyko zadłużenia w największym stopniu dotyczy rodzin, w których żadna osoba nie pracuje.

Od 2007 r. odnotowano znaczny wzrost wskaźnika rodzin, w których żadna osoba nie pracuje, doświadczających wysokiego poziomu deprawacji. O ile najbardziej „elastyczne” państwa odnotowują najniższe średnie poziomy deprawacji, to jednak rodziny, w których żadna osoba nie pracuje, pomimo odpowiednich świadczeń właściwych dla takich państw, nadal doświadczają wysokich poziomów deprawacji.

Samotne matki, niezależnie czy pracują w pełnym czy w niepełnym wymiarze czasu pracy, pracują mniejszą liczbę godzin niż samotni ojcowie lub mężczyźni

pozostający w związkach, w których jedna osoba pracuje zarobkowo albo obie osoby pracują zarobkowo. Ponadto samotne matki uważają, że ich praca jest niepewna, częściej niż samotni mężczyźni, którzy z kolei w 2011 r. pracowali większą liczbę godzin niż w 2007 r.

Większość samotnych matek oraz matek pozostających w związku chciałaby pracować, jeżeli mogłyby decydować o godzinach pracy, przy czym ponad 50% matek biernych zawodowo wołałoby pracować w niepełnym wymiarze czasu pracy. Większość matek pracujących w pełnym wymiarze czasu pracy wołałaby pracować mniej, natomiast większość samotnych matek pracujących w niepełnym wymiarze czasu pracy wołałaby zwiększyć liczbę godzin pracy.

Problem z pogodzeniem życia zawodowego z życiem rodzinnym stał się poważniejszy we wszystkich rodzajach gospodarstw domowych z dziećmi. Najczęściej z problemem z pogodzeniem życia zawodowego z życiem rodzinnym zmagają się samotni rodzice.

Na subiektywne poczucie zadowolenia rodziców istotny wpływ ma zatrudnienie. Samotni niepracujący rodzice wykazują najmniejsze zadowolenie z życia i są najmniej szczęśliwi.

O ile w ogólnym rozrachunku nie odnotowano znacznej zmiany pod względem zadowolenia z życia oraz poziomu szczęścia od 2007 r., to jednak w ramach obu wskaźników odnotowano spadek w przypadku gospodarstw domowych bez osób pracujących, przy czym największy spadek odnotowano w przypadku niepracujących samotnych rodziców w państwach o najbardziej elastycznej polityce.

W związkach, w których tylko jedna osoba pracuje zarobkowo, w grupie państw o najbardziej tradycyjnej polityce partner pracujący zarobkowo wykazuje większe zadowolenie z życia i poziom szczęścia niż partner pozostający w domu, natomiast w grupie państw o najbardziej elastycznej polityce osoba pozostająca w domu wykazuje większe subiektywne poczucie zadowolenia. Nie odnotowuje się większej różnicy w grupie państw o polityce w różnym stopniu elastycznej i w grupie państw o polityce w różnym stopniu tradycyjnej.

We wszystkich grupach państw posiadanie pracy jest ważne dla dobrego samopoczucia psychicznego samotnych rodziców. Dotyczy to nawet państw, w których niepracującym rodzicom zapewnia się hojne świadczenia, a pozostanie w domu często jest wynikiem dobrowolnej decyzji. Niepracujący samotni rodzice wykazują gorsze samopoczucie psychiczne w państwach o najbardziej elastycznej polityce niż w innych państwach.

Rodzice w państwach, w których przeważa tradycyjna polityka, doświadczają większego wykluczenia społecznego niż w innym państwach, przy czym we wszystkich państwach największy stopień wykluczenia społecznego dotyczy niepracujących rodziców. Jeżeli chodzi o niepracujących samotnych rodziców, największe wykluczenie społeczne odnotowuje się w państwach o najbardziej elastycznej polityce.

Wysoki stopień wykluczenia społecznego odczuwają samotni rodzice mieszkający z krewnymi, mimo że mieszkają z innymi osobami.

Samotni rodzice nadal odczuwają mniejsze zadowolenie z życia niż inne osoby, jeżeli dochód pozostaje pod kontrolą. Stąd, o ile dochód i status zatrudnienia są ważne dla subiektywnego poczucia zadowolenia, inne (społeczne) czynniki również mają istotne znaczenie. Co ważne, utrzymywanie się mniejszego zadowolenia z życia samotnych rodziców mieszkających z rozszerzoną rodziną świadczy o tym, że chociaż rodzina może zapewnić ochronę pod względem dochodów, to jednak nie wystarcza to do poprawy subiektywnego poczucia zadowolenia.

Niższe poziomy zadowolenia z życia doświadczane przez dziadków mieszkających z rodzinami swoich dzieci znikają w momencie, w którym dochody znajdują się pod kontrolą, co świadczy o tym, że w ramach struktury rodziny zapewnia się wsparcie ludziom starszym, o ile taki model jest dobrowolny, a nie podyktowany niższymi dochodami.

Wskazówki dotyczące polityki

Należy podejmować ukierunkowane działania, aby pomóc samotnym rodzicom znaleźć pracę, ponieważ nawet w państwach o najbardziej elastycznej polityce, zapewniających świadczenia na odpowiednim poziomie, rodziny, w których nikt nie pracuje, borykają się z wysokimi poziomami deprywacji.

Priorytetem politycznym powinien być jak najszybszy powrót do pracy osób, które niedawno zostały zwolnione, w celu uniknięcia ryzyka pogłębienia się trudnej sytuacji.

Należy zapewnić powszechniejszy dostęp do elastycznych godzin pracy. Ponad 50% matek biernych zawodowo wołałoby pracować w niepełnym wymiarze czasu pracy, natomiast większość matek pracujących w pełnym wymiarze czasu pracy wołałaby pracować mniej.

Praca powinna oznaczać lepszą sytuację finansową obojga rodziców, co wiąże się z takimi kwestiami, jak pomoc w uiszczaniu kosztów opieki nad dzieckiem.

Pobudzenie spójności społecznej, integracji społecznej i współpracy społecznej powinno mieć priorytetowe znaczenie: czynniki te mają kluczowy wpływ na oddziaływanie nowych zagrożeń społecznych na poszczególne osoby oraz na osiąganie ekonomicznego dobrobytu przez poszczególne osoby, ich społeczności i państwa.

Konieczne są środki służące wsparciu rodzin w wywiązywaniu się przez nie zarówno ze zobowiązań zawodowych, jak i z obowiązków opiekuńczych, w ramach zintegrowanego systemu urlopów, wsparcia w zakresie opieki i wsparcia w miejscu pracy dla rodziców małych dzieci.

Systemy urlopu rodzicielskiego lub ze względów rodzinnych są niezbędne do zachęcenia większej liczby ojców do przechodzenia na urlop i dzielenia urlopu, oraz w celu ułatwienia im uczestnictwa w obowiązkach domowych.

Dalsze informacje

Sprawozdanie „Quality of life in Europe: Families in the economic crisis” („Jakość życia w Europie – rodziny w dobie kryzysu gospodarczego”) znajduje się na stronie <http://www.eurofound.europa.eu/ewco/studies/tn1306013s/index.htm>

Aby uzyskać dalsze informacje, należy skontaktować się z Eszter Sándor, urzędnikiem ds. badań, pod adresem esa@eurofound.europa.eu